

בעניין: התנועה למען איכות השלטון בישראל

באמצעות ד"ר אליעד שרגא ו/או תומר נאור ו/או הידי נגב
מרח'י יפו 208 ירושלים, ת.ד. 36054
טל' 02-500073-02; פקסי 02-500076-02

העותרת;

- נגד -

1. היועץ המשפטי לממשלה
2. ראש הממשלה
3. היועץ המשפטי לכנסת
4. כנסת ישראל
5. היועצת המשפטית לנשיא המדינה
6. סיעת הליכוד
7. סיעת כחול לבן
8. סיעת יש עתיד - תל"ם

באמצעות גזית-בקל, עורכי דין
דרך מנחם בגין 7, רמת-גן
טל' 03-6733331-03; פקסי 03-6733338-03

9. סיעת הרשימה המשותפת
10. סיעת ש"ס
11. סיעת ישראל ביתנו
12. סיעת יהדות התורה
13. סיעת ימינה
14. סיעת העבודה-מרצ
15. סיעת גשר
16. סיעת דרך ארץ

המשיבים;

תגובה מטעם סיעת יש עתיד - תל"ם

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד (מיום 20.4.2020; כבי' השופט עמית) מתכבדת המשיבה 8 בבג"ץ 2592/20, סיעת יש עתיד-תל"ם (להלן: "יש עתיד"), להגיש תגובה מטעמה לעתירה.

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד (מיום 23.4.2020; כבי' השופט עמית) יש עתיד **מסכימה** כי העתירה תידון כאילו ניתן צו על תנאי.

ואלה נימוקי התגובה:

1. עמדת העותרת כי המשיב 2 אינו כשיר להרכיב ממשלה, מן הטעמים המפורטים בעתירה, כמו-גם הסעדים הנובעים מעמדה זו - **מקובלים** על יש עתיד, והיא מצטרפת למבוקש בעתירה.
2. הואיל ומדובר בעתירה מפורטת ומנומקת לא נאריך שלא לצורך, ונעמוד על מספר נקודות אשר יש בהן לעני"ד להוסיף, ולו במעט, על הנטען בעתירה.

3. כידוע, במדינת ישראל נהוגה שיטת משטר המבוססת על דמוקרטיה פרלמנטרית, וכאשר הבחירות לרשות המחוקקת הן בחירות לרשימות המתמודדות לכנסת, המורכבות מ**מפלגות** ולא למועמדים ספציפיים. נקודה נוספת היא ההבחנה החשובה, המעוגנת בפסיקת בית משפט נכבד זה, בין נבחר ציבור - חברי כנסת הנבחרים בבחירות, לבין מי שממונה לתפקידו.
4. על רקע זה, נקודת המוצא המתחייבת לדיון בעתירה היא כי קביעה לפיה קיימת מניעות להמליץ או להטיל את התפקיד להרכבת ממשלה על חבר כנסת מסוים אינה מאיינת את זכות הציבור לבחור את מנהיגיו. ראש ממשלה אינו נבחר ישירות על-ידי הציבור. אין לכחד כי במניעה מהטלת התפקיד על חבר כנסת גלומה פגיעה בזכויות שונות. אולם, האיזון בין פגיעה זו לבין הפגיעה הקשה באמון הציבור ברשויות השלטון, בטוהר המידות, בשמירה על האינטרס הציבורי במובנו הרחב - מוביל למסקנה ברורה כי קיימת מניעות מהמלצה ומהטלת התפקיד להרכבת ממשלה על נאשם בפלילים; וכי מניעה זו תורמת לאמון הציבור במערכות השלטון, ומבטיחה כי אלה יתנהלו על יסוד שיקולים עניינים.
5. ואכן, זו היתה עמדתם הנורמטיבית והערכית - העקבית - של חברי הכנסת שנמנו על רשימת כחול לבן אשר הורכבה מיש עתיד ומהמשיבה 7 והתמודדה בבחירות לכנסת ה-21, ה-22 וה-23. על רקע זה הגישו חברי הכנסת שהתמודדו במסגרת רשימת כחול לבן את הצעת חוק יסוד: הממשלה (תיקון - סייג להטלת התפקיד להרכיב ממשלה). דברי ההסבר להצעת החוק מדברים בעד עצמם:

“כהונתו של ראש ממשלה שהוגש נגדו כתב אישום בעבירות חמורות ובראשן עבירות של שחיתות וטוהר מידות, עומדת בניגוד מוחלט לנורמות המוסר הנדרשות מנבחר ציבור. הגשת כתב אישום בעבירות חמורות כאמור נגד ראש הממשלה, משליך על מעמדם של ראש הממשלה ושל הממשלה כולה, על יכולתם להנהיג ולשמש דוגמה לציבור כולו וחשוב מכל על אמון הציבור בשיטת הממשל וברשויות השלטון במדינה, שהוא מנכסיה החשובים של הרשות השלטונית.

החלטותיו ופעולותיו של ראש ממשלה שמכהן בתפקידו ובמקביל נדרש להתמודד עם כתב אישום, עלולות להיות מושפעות מאינטרסים אישיים ובלתי לגיטימיים תוך פגיעה באינטרסים הלאומיים של המדינה, דבר שעלול לפגוע באמון הציבור בכך שהחלטות ופעולות אלו התקבלו משיקולים ענייניים. החשש נכון באופן מיוחד לגבי החלטות ופעולות הנוגעות למערכות אכיפת החוק שראש הממשלה מתוקף תפקידו אחראי על תפקודן, במקביל לכך שעליו להתייצב מולן ולהיאבק על חפותן. התנהלות זו עלולה לגרום לאיבוד אמון הציבור בשיטת הממשל וברשויות השלטון במדינה.

נוכח האמור, וכדי להימנע מהפגיעה באמון הציבור שצעד כזה עלול לעורר אין להטיל על חבר הכנסת שהוגש נגדו כתב אישום בעבירות חמורות ובראשן עבירות של שחיתות וטוהר המידות להרכיב את הממשלה. לפיכך, מוצע לעגן בחוק-יסוד: הממשלה נורמה מוסרית, ולקבוע כי במקרה שהוגש נגד חבר הכנסת כתב אישום בעבירות שמפאת מהותן, חומרתן או נסיבותיהן אין הוא ראוי להרכיב ממשלה, בעבירה לפי סעיף 284 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (מרמה והפרת אמונים) או בעבירה מסוג פשע, לא יוכל הנשיא להטיל על אותו חבר הכנסת את התפקיד להרכיב ממשלה.

הרף המוסרי הגבוה אותו מוצע לקבוע בהצעת החוק, מאזן באופן מיטבי בין חזקת החפות של חבר הכנסת ובין האינטרס הציבורי שענייני המדינה ינהלו באופן ענייני ונטול שיקולים זרים. בהקשר זה חשוב לזכור, כי בשונה מאזרח רגיל, כתב אישום נגד חבר הכנסת מוגש אך ורק באישור היועץ המשפטי לממשלה, לאחר שבחן את המלצות המשטרה והפרקליטות וערך שימוע לחבר הכנסת. לפיכך, שיקול דעתו של היועץ המשפטי לממשלה בבחינת עוצמת הראיות והאינטרס הציבורי בהגשת כתב האישום מהווה חסם נוסף.

העתק הצעת החוק מצ"ב כנספח א'.

6. חשוב לציין, כי הצעת החוק האמורה הוגשה לאחר השבעת הכנסת ה-23, וממילא לאחר שנודעו כבר תוצאות ההצבעה לכנסת זו. על רקע זה יש לומר גם המובן מאליו: מגפת נגיף קורונה, אשר יש לקוות כי שיאה כבר מאחורינו, אינה משנה את האדנים המשפטיים והמוסריים עליהם נבנתה שיטת המשטר הישראלית. המאמצים הנדרשים מהציבור להתמודדות עם מגפה, בדיוק כמו הצעדים שנדרשו מהציבור בישראל להתמודד עם תקופות של מתיחות ביטחונית או מדינית, אינם מוחקים היסטוריה משפטית חוקתית. משבר רפואי או משבר כלכלי הם מעצם טיבם משברים חולפים, והם אינם מאיינים את חוסר הסבירות הקיצוני שבהטלת התפקיד להרכבת ממשלה על נאשם בשוחד.

7. מכל מקום, הצעת החוק נועדה לעגן את הנורמה הקיימת, הנובעת מההיסטוריה החוקתית והמשפטית של מדינת ישראל, כמפורט בעתירה. נורמה שהיא כה מובנית מאליה, לפיה לא יכהן במדינת ישראל ראש ממשלה העומד לדין בעבירת שוחד, בגין מעשים שעשה כשהוא מכהן כראש ממשלה. נורמה שנקבעה בפסיקת בית המשפט הנכבד ביחס לשרים, ואין כל הצדקה כי לא תוחל על ראש ממשלה, שהוא "ראשון בין שווים", לא רק בסמכויותיו, כי אם ברמה המוסרית הגבוהה שהוא אמור לשקף, ברום המשרה, בהיותו סמל שלטון. לא ניתן להצדיק החלת נורמה שונה על ראש ממשלה רק משום שתהליך מינויו שונה.

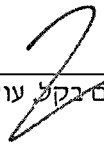
8. מטבע הדברים, יטענו הסבורים אחרת כי הנורמה המשפטית של עילת הסבירות אינה ברורה ומדויקת, ולכן יש להיזהר מהחלתה. לעמדה זו התייחסה כב' השופטת (כתארה אז) חיות בבג"צ 3997/14 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר החוץ (פס"ד מיום 12.2.2015; פורסם בנבו), באמרת אגב, וביחס לעתירה (שנדחתה) בנוגע למינויו של השר הנגבי לתפקיד סגן שר החוץ:

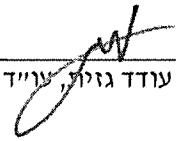
"העובדה כי נורמה משפטית מנוסחת במונחים מופשטים ואינה נוקטת קונקרטיזציה חדה ומדויקת המחילה אותה על מצב דברים מוגדר וידוע מראש, היא לבדה אין בה כדי לפגום באותה הנורמה. למעשה זה טיבן של נורמות עקרוניות המבקשות לכסות קשת שלמה של מצבים שלא את כולם ניתן לחזות או לתאר מראש באופן מדויק... גם אם יישומה של עילת הסבירות בהיבטים אלה הינו מורכב לעתים, אין בכך בלבד כדי להצדיק את שלילתה ואף לא את הצרת צעדיה ככלי לביקורת שיפוטית על פעולות המינהל, מעבר לריסון השיפוטי ולאופן המדוד הנדרש, ככלל, בכל הנוגע לביקורת שיפוטית על רשויות השלטון."

9. עמדתנו, כי בנסיבות המקרה דנא יישום עילת הסבירות אינו מורכב. המחשבה כי נאשם בעבירת שוחד במסגרת תפקידו כראש ממשלה יקבל שוב את המנדט להרכבת ממשלה - בלתי סבירה באופן קיצוני.

10. הימים אינם ימים פשוטים. מעבר לפגיעת מגפת הקורונה, וללא קשר אליה גם בית משפט נכבד זה מוצא עצמו לא פעם מותקף על עצם מילוי תפקידו, וזאת במידה רבה **בשל התנהלותו** של המשיב 2. גם כעת משוגר "איום" ברור וחד-משמעי, כי אם תתקבל העתירה - ייגזר על מדינת ישראל לנהל מערכת בחירות נוספת, שלאחריה ישוב הנאשם בפלילים לעמוד בראש המשיבה 6, תוך כרסום נוסף באדניס המוסריים והמשפטיים עליהם עומדת הדמוקרטיה הישראלית.

אסור בתכלית האיסור כי הקשיים הבריאותיים והכלכליים; כל שכן האיום המתמיד על בית משפט נכבד זה (ובכלל זה "האיום" המופרך לפיו בית משפט נכבד זה יהיה אחראי כביכול לבחירות נוספות); ימנעו את קבלת ההחלטה הנכונה משפטית, והצודקת מוסרית, שנועדה למנוע פגיעה אנושה בעקרונות היסוד של המשפט הציבורי והחוקתי בישראל, אשר הם החשובים בטווח הארוך.

אלירום בקל, עו"ד

עודד גזית, עו"ד

גזית-בקל, עורכי דין